

Jedním z nejvíce diskutovaných termínů současnosti je globalizace. Termín je to velmi rozporuplný a ani mezi ekonomy neexistuje shoda o jeho významu – názory se zásadním způsobem různí. Na následujících stranách se pokusím vyložit jeden z možných přístupů ke globalizaci.¹ Vzhledem k tomu, že je téma kontroverzní, tak si v žádném případě nedělám ambice na jeho definitivní anebo jediné možné zpracování. Termín jsem se pokusil uchopit z pohledu světového hospodářství – neanalyzuji proto například vliv na podnikovou sféru.

Struktura příspěvku bude následující. Nejdříve se pokusím o analýzu různých definic globalizace. Z těchto různých pohledů vyvodím vlastní závěry. Dále budu pokračovat analýzou současného stavu globalizace včetně některých specifik. Ve třetí části shrnu klady a zápory globalizačních trendů. A v závěrečné části se krátce zamyslím nad trvalostí globalizačních tendencí. Hned v úvodu musím zdůraznit, že jednotlivé body se mohou mírně překrývat – například je obtížné jednoznačně odlišit samotný proces globalizace od jeho důsledků. Celá problematika je navíc velmi široká, a proto nutně dochází k určitému zjednodušení.

1. Definice globalizace

Vzhledem k naprosté nejednotnosti v chápání termínu globalizace je možná otázkou, zda se máme o definici termínu vůbec snažit. Dle mého názoru je odpověď zcela a rozhodně pozitivní. Domnívám se, že v komunikaci obecně existují významné překážky i v případě, že jsou používané termíny jasné. V tomto případě se jedná o termín, který sice řada ekonomů (i neekonomů) používá, ale pro každého znamená něco odlišného. Pokud každý autor definuje termín jinak (nebo hůře jej vůbec nedefinuje), tak dle mého názoru není možná žádná smysluplná komunikace. Velmi snadno se totiž dostaneme do situace, kdy „jeden z autorů mluví o koze a druhý o voze“.

Rámcově můžeme říct, že existují dva základní názorové proudy na globalizaci. Jeden z nich se domnívá, že se v současnosti odehrává kvalitativní změna, která ospravedlňuje používání tohoto termínu. Druhý názorový proud se domnívá, že v současnosti jde pouze o pokračování integračních tendencí. Názory se následně dále štěpí a v praxi je (s trochou nadsázky) obtížné nalézt dva ekonomy, kteří by měli na termín globalizace stejný názor. V následujících odstavcích krátce uvádím několik možných uchopení tohoto termínu, tak aby si čtenář mohl udělat vlastní obrázek (více o definici globalizace například v Židek, 2004).

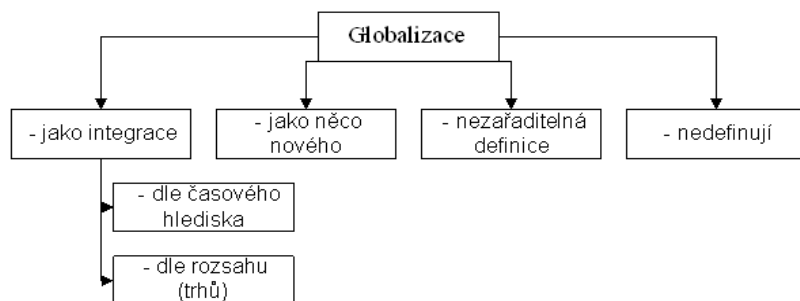
Jak jsem se již zmínil, názory se štěpí v otázce, zda je globalizace pokračující integrace anebo něco zcela nového – názorové proudy můžeme znázornit například v násled-

1 Autor se rozhodl psát příspěvek (možná poněkud netradičně) v první osobě jednotného čísla. Tímto přístupem jsem se snažil zdůraznit, že se jedná o osobní názor na tuto problematiku.

dujícím schématu. V rámci názorů, že globalizace je v podstatě integrace, můžeme najít celou škálu dalších pohledů. Tyto názory můžeme obecně dále členit například dle rozsahu – od jednotlivých trhů až po globální trhy. A nebo z časového hlediska – někteří autoři se domnívají, že globalizace v podobě integrace sahá až do prehistorického období a jiní ji naopak vidí jako něco zcela současného. Významný je zejména proud ekonomů, kteří poukazují na integrační tendence na konci 19. století. Uveďme několik příkladů, aby si čtenář mohl udělat představu.

Schéma 1:

Různé názory na globalizaci

Globalizaci jako dlouhodobý proces vnímají autoři International Encyclopedia of Business and Management (Warner, 1996). Autoři přímo uvádí, že globalizace je: „proces rostoucí integrace světové civilizace“. Tento proces je chápán jako dlouhodobý a trvající prakticky od pravěku. Autoři například uvádí, že: „expanze prvních lidí do nových území skrz masivní migraci je symbolický příklad globalizace“. Dále existují názory, které spojují globalizaci s průmyslovou revolucí (Gregory, Ruffin, 1997). Podstatně silněji jsou ovšem zastoupeny názory, které upozorňují na vysokou míru integrace před 1. světovou válkou. Příkladem může být Loužkův článek Nová ekonomika: Mýtus nebo skutečnost? (Loužek, 2000). Autor k tématu uvádí následující:

Globalizace je obecně definována jako otevírání trhů zboží a služeb i finančních trhů. Statistiky přitom prokazují, že ekonomiky na přelomu 19. a 20. století byly přinejmenším stejně otevřené a integrované jako dnes. Podíl zahraničního obchodu většiny zemí není o mnoho větší, než byl před sto lety. Kapitál se sice přelévá rychleji, podíl zahraničních investic na HDP však byl na sklonku 19. století přibližně stejný jako v současnosti. Hledět na fenomén „globalizace“ jako na něco zcela unikátního, co se nikdy v lidské historii neobjevilo, je proto nesprávné.

Jiní autoři – například Žaloudek (2004) – se domnívají, že ke globalizaci dochází po 2. světové válce.

Globalizace (je) označení pro proces propojování světové ekonomiky, kultury a způsobu života probíhající od konce 2. světové války, ale urychlený v 90. letech 20. století pádem železné opony a rozvojem informační sítě Internetu. ...

Jiní vidí globalizaci jako současnou (nedávnou) integraci – Ekonomický slovník (Hindls, Holman, Hronová a kol., 2003):

Globalizace nastupuje od 80. let 20. století zejména jako důsledek deregulace finančních trhů, liberalizace mezinárodních toků zboží a kapitálu a nástupu nových informačních technologií. G. pozvedává konkurenceschopnost a soutěživost na světovou úroveň. ...

Mimo zmíněné existuje skupina autorů, kteří se domnívají, že globalizace je sice integrace ale výrazně odlišná od minulých – příkladem mohou být ekonomové z United Nations Development Programme. Ti v Human Development Reportu 1999 (UNDP, 1999) uváděli:

Globalizace znamená větší vzájemnou závislost lidí na Zemi. Je to proces znamenající integraci nejen ekonomiky, ale i kultury, technologie a vládnutí. ... Globalizace není nová, připomeňme si počátek 16. století a konec století 19., ale současné období je odlišné z důvodu existence následujících faktorů:

nové trhy – devizové a kapitálové trhy jsou globálně spojeny a fungují 24 hodin denně

nové nástroje – internet, mobilní telefony, mediální sítě

noví činitelé – WTO s pravomocemi nad národními vládami, nadnárodní společnosti s větší silou než mnohé státy, globální sítě nevládních organizací a dalších skupin přesahujících [svou činností] národní hranice

nová pravidla – multilaterální dohody o obchodu, službách a intelektuálním vlastnictví, jež jsou zajišťovány silnými vynucovacími mechanismy a větší závazky pro národní vlády omezující rozsah vládnutí.

Mimo časového hlediska se někteří autoři zaměřují spíše na hledisko rozsahu – čili na jakých trzích se globalizace odehrává. Příkladem, kdy autor vidí globalizaci zejména na finančních trzích je Goodman (1998), který k problematice uvádí následující:

Globalizace se vztahuje zejména na finanční trhy, kde moderní komunikace a deregulace pohybu kapitálu a zahraničních měn podporují růst úzce vzájemně spojených a závislých trhů.

Přes různě vymezené trhy se můžeme dostat až k definicím, které zahrnují všechny trhy – například Siebert (2000) píše: „Globalizace znamená omezování segmentace trhů a růst vzájemné závislosti národních trhů“. Podobné názory jsou velmi časté.

Většina autorů chápe dle mého soudu globalizaci jako starší či novější integraci. Ale existuje zmiňovaná druhá skupina autorů, která se domnívá, že globalizace je něco nového. Prominentní knihou podporující toto stanovisko je Global Shift P. Dickena (Dicken, 1998).² Autor chápe globalizaci jako: „komplexní množinu procesů, které se odehrávají velmi nerovnoměrně v prostoru i čase“. V současném světovém hospodářství potom sleduje dva oddělené, ale koexistující procesy: internacionalizaci a globalizaci:

Internacionalizace zahrnuje jednoduché rozšíření ekonomické aktivity přes hranice. Je to kvantitativní proces, který vede ke geografickému rozšíření ekonomické aktivity.

Globalizace je kvalitativně odlišná od internacionalizace. Zahrnuje nejen pouhou geografickou integraci přes hranice, ale, a to je významnější, i funkcionální integraci takto mezinárodně rozptýlených aktivit.

V novém vydání Global Shift (2007) Dicken trvá na své pozici, že globalizace je v současnosti kvalitativně odlišná od té v 19. století. Svůj náhled však doplňuje o konkrétnější příklady. V období před 1. světovou válkou nebo i před 40ti lety byla globalizace „plytká“ – obchod probíhal mezi nezávislými firmami, přesuny kapitálu byly zejména v podobně portfoliových investic a přímé zahraniční investice byly jen v elementární podobě. Proti tomu dnes jde o hlubokou integraci, která je organizována

2 Tato práce (nebo její dřívější vydání) bývá často citována, například Dent (1997), Goodman (1998), Bernášek (1996).

především uvnitř nadnárodních produkčních sítí. V praxi došlo zejména k rozšíření vnitro-odvětvového a vnitro-podnikového obchodu.

Stanovisko, že je globalizace v současnosti jiná než dříve zastává i Jeníček (2002), který uvádí:

Globalizací rozumíme komplexní transformaci tržních vztahů (ale i jiných společenských dějů) v celosvětovém měřítku, která se zhmotňuje v množství změn, a to jak v ekonomické, tak i mimoekonomické sféře.

Tato transformace mění světovou ekonomiku a společenské zřízení ve světě směrem k větší provázanosti a závislosti jednotlivých ekonomických subjektů; vazby mezi jednotlivými prvky nejen přidávají, ale také kvalitativně a zcela strukturně mění, popřípadě vytváří typologicky zcela nové vztahy.

Někteří autoři přichází s těžko zařaditelnými definicemi. Příkladem může být Carnoy ve své knize *The New Global Economy in the Information Age* (Carnoy a kol., 1993) uvádí bez jakéhokoliv bližšího upřesnění následující definici: „Ekonomická globalizace znamená globalizaci lokálních sociálních tendencí. Lokální se stává globální a globální se stává lokální“. Šíbl a kol. (2002) definují globalizaci následujícím způsobem:

Globalizácia – rozvoj a prehlbovani medzinárodných ekonomických vzťahov v celosvetovom meradle. Prispieva k rastu technologického pokroku. Tento trend je podporovaný liberalizáciou a rastom konkurencieschopnosti, najmä v komunikačných a dopravných službách.

Autoři Lexikonu našich hospodářských dějin (Geršlová, Sekanina, 2003) ke globalizaci uvádí:

Globalizace – etapa vývoje lidské společnosti na konci 20. a na počátku 21. století, která směřuje k odstranění globálních (týkajících se celého světa, celkových, souhrnných) problémů lidstva, které ohrožují jeho budoucnost. Po své první fázi, charakterizované rozvojem informačních technologií, pokračuje dále mohutným rozvojem ekonomiky v celosvětovém měřítku. Jde o velmi složitý a rozporuplný proces ...

Další velkou skupinu tvoří autoři, kteří mají termín globalizace v názvu, ale vůbec se nesnaží o jeho uchopení (viz Židek, 2004). Pravděpodobně předpokládají, že všichni chápou termín stejně jako oni, což je ovšem v protikladu s výše uvedenými definicemi. Definice naopak dle mého názoru ukazují jednak značnou nejednoznačnost chápání termínu (autoři často nepíší, co globalizace ve skutečnosti je). A také na volné nakládání s příčinami a následky – někteří autoři vidí příčinu v technologickém pokroku, ale jiní (Šíbl, 2002) píší, že „globalizace přispívá k růstu technologického pokroku.“

Domnívám se, že nejdůležitější otázkou je, zda je nových faktorů ve světovém hospodářství tolik, aby ospravedlňovaly používání nového termínu. Myslím si, že základním nedostatkem názorů považujících globalizaci za něco nového je skutečnost, že daní autoři se zaměří na poměrně úzké specifikum – například na chování firem. Otázkou je, jaké je fungování celého systému. Je zřejmé, že svět se neustále mění, ale co je dnes reálně odlišného? Dle mého názoru převládají základní integrační tendence. Každé období se pochopitelně nějakým způsobem odlišuje od předchozího, nicméně osobně vidím v současném vývoji mnohem více spojitostí než odlišností. Domnívám se, že dochází prakticky k opakování toho, co tu již bylo, možná jen v jiné intenzitě. Podstatou jevu je tedy dle mého názoru integrace na světových trzích zboží, služeb, kapitálu a pracovní síly. Tato integrace postupuje různou rychlostí v různých obdobích (i negativně – například desintegrace v meziválečném období). Situaci nám

může dobře demonstrovat následující tabulka, ve které je patrné, že pro řadu vyspělých zemí, byla míra zapojení jejich ekonomik do mezinárodního obchodu srovnatelná nebo dokonce vyšší v roce 1913 než v roce 1987.³

Tabulka 1

Poměr exportu a importu zboží k HDP v běžných cenách v % mezi lety 1913–1987

	1913	1950	1973	1987
Francie	30,9	21,4	29,2	34,8
Německo	36,1	20,1	35,3	46,8
Japonsko	30,1	16,4	18,2	16,1
Nizozemí	100	70,9	74,8	86,5
Británie	47,2	37,1	37,6	42
USA	11,2	6,9	10,8	15,2
Aritmetický průměr	42,6	28,8	34,3	40,2

Zdroj: Maddison, Dynamic Forces in Capitalist Development: A Long-Run Comparative view, 1991

Domnívám se tedy, že podstatou globalizace jsou integrační procesy na světových trzích. V dalším textu budu termín globalizace používat zaměnitelně se „současnou integrací“.

2. Současná integrace

V následující podkapitole se zaměřím přímo na současnou integraci (neboli globalizaci). Nejdříve se pozastavím u těch charakteristik, které považuji za zásadní, včetně současné míry integrace. Následně potom poukážu na některé specifika současného stavu.

2.1 Podstata globalizace

Jak vlastně ke globalizaci dochází? Domnívám se, že hlavním motorem je snižování státních zásahů do fungování trhů – konkrétně snižování cel, překážek pohybu kapitálu či překážek pro pohyb lidí. Chování vlád je tedy nutnou podmínkou pro integraci. Pokud by vlády obecně vyvíjely úsilí proti integraci, pak mohou přetnout veškeré kanály spojující národní ekonomiky se světem. Příkladem může být Severní Korea. To co tedy současnou míru integrace umožnilo je dle mého názoru omezení státních zásahů do integračních tendencí.⁴ Stát tedy omezuje zásahy do trhů a nechává prostor pro kreativní síly uvnitř jednotlivých národních ekonomik a tím i celého světového hospodářství. Jakmile stát ustoupí, tržní síly zaplní tento prostor a dojde k prohloubení mezinárodních kontaktů. Všimněme si, že globalizace je spontánní a nikým neřízený proces. Jinými slovy můžeme říct, že globalizace znamená, že je větší prostor ponechán fungování trhů – se všemi případnými klady i negativy. Hybnou silou globalizace

3 Dicken (2007) argumentuje v tom smyslu, že podobné údaje jsou jen kvantitativního charakteru, ale obchod se změnil na vnítr podnikový atd.

4 Vedle činnosti vlády jsou dalšími velmi významnými hybateli změny v technologiích a činnost mezinárodních organizací, o těch se zmíním v rámci další podkapitoly.

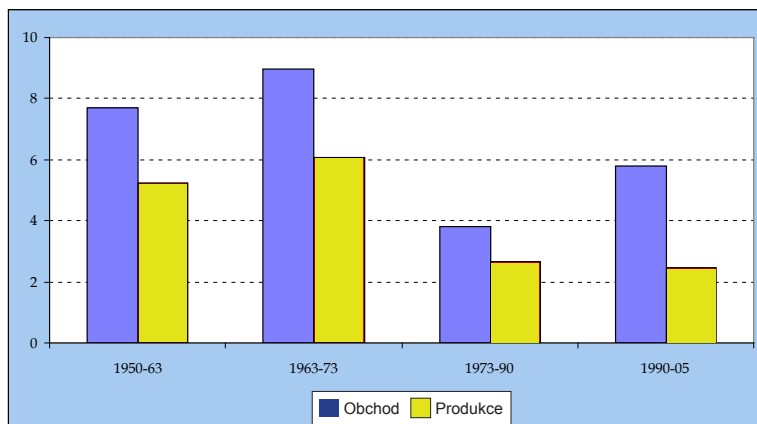
jsou proto trhy a konkurence. Domnívám se, že tato skutečnost je také to, co kritikům globalizace obecně nejvíce vadí.

Dále se domnívám, že prohlubování procesu integrace zásadně závisí na činnosti (či nečinnosti) světové supervelmoci. Pokud hospodářský leader sleduje kroky směrem k růstu světové integrace, pak se může integrace prohlubovat. Pokud naopak velmoc systém (z jakéhokoliv důvodu) neudrží, pak jsou šance na prosazení integračních tendencí značně omezeny. Příkladem můžeme být integrace obchodu po roce 1860 a podpisu Cobden-Chevalierovy smlouvy – Británie tehdy usilovala o celosvětovou integraci, ke které následně došlo. Proti tomu USA na počátku velké hospodářské krize uspíšily desintegrační tendence přijetím Smoot-Hawleyho celního sazebníku. Supervelmoc se dle mého názoru z tohoto vývoje poučila a následně po 2. světové válce integrační tendence podporuje. Pozice leadera je z mého pohledu velmi důležitá. Pokud by například v současnosti USA z jakéhokoliv důvodu uzavřely a zvýšily překážky pro přesuny zboží či kapitálu,⁵ tak dojde velmi rychle k zásadnímu poklesu celosvětové integrace a souběžně k obchodní válce. Následně pravděpodobně ke vzniku regionálních bloků, které budou stát proti sobě.

Jaká je současná míra integrace? Většina trhů je v současnosti pravděpodobně nejvíce integrovaná za celou historii lidstva. Podívejme se na situaci na jednotlivých trzích. Na trhu zboží dochází k opětovnému poklesu překážek obchodu od 2. světové války. Cla (minimálně na průmyslové produkty) se od té doby trvale snižují (například Židek, 2007). Od 2. světové války také platí, že růst světového zahraničního obchodu dlouhodobě převyšuje růst produkce, tak jak vidíme na následujícím grafu. V důsledku integrace na trhu zboží trvale roste. Jinými slovy dochází k růstu podílu exportu na světovém HDP.

Graf 1

Růst světového obchodu a produkce 1950–2005 (v %)

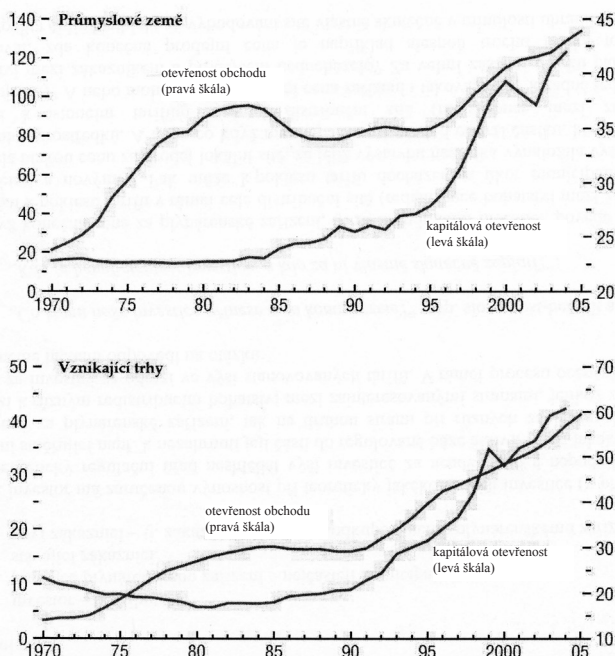
Zdroj: WTO: *International trade statistics* 2006.

5 Tyto obavy nejsou bezpředmětné. Dle analýzy PEW (2007) podpora pro volný obchod v posledním období v USA značně poklesla. V létě roku 2002 považovalo zahraniční obchod za dobrý nebo velmi dobrý 78 % respondentů výzkumu. V létě 2007 to bylo jen 59 %. Tyto protekcionistické tendence se dost možná projeví po prezidentských volbách v roce 2008.

K hlubší integraci dochází zapojováním dalších oblastí nebo zemí do světového hospodářství. V posledním období jde zejména o bývalé centrálně plánované ekonomiky (včetně Číny) a také Indii. Tyto skutečnosti se odráží i v následujícím grafu. Za pozitivum současného stavu je možno považovat skutečnost, že i většina zemí procházejících krizí – například krize v jihovýchodní Asii (1997) – nehledá obětího beránka v zahraničním obchodu a krize většinou nevede k nárůstu protekcionismu.

Graf 2

Otevřenost obchodu* a kapitálová otevřenost ve vyspělých zemích a vznikajících trzích 1970–2005**

* exporty a importy ku HDP (pětileté průměry); ** suma externích a interních aktiv a závazků v podobě přímých zahraničních a portfoliových investic na HDP.

Zdroj: International Monetary Fund: World Economic Outlook, 2006.

I integrace trhu kapitálu je plně v rukou vlády. Byly to vlády vyspělých zemí, které po 2. světové válce postupně uvolňovaly restriktce na přesuny kapitálu, čímž docházelo k návratu ke stavu před 1. světovou válkou. Tento proces byl ovšem i ve vyspělých zemích velmi opatrný. Směnitelnost většiny měn byla zaváděna až od roku 1958 a řada vyspělých zemí odstraňovala překážky pohybu kapitálu ještě v 70. či dokonce v 80. letech. Nicméně integrace na trzích kapitálu postoupila od té doby dramatickým způsobem a rozsah převáděných prostředků stále roste (viz Židek, 2007) a náklady na kapitál klesají. Tobin (2000) k tomu poznamenává: „trhy finančních aktiv je mnohem snazší integrovat než obchod se zbožím nebo pracovní silou. Proto také globalizace v této oblasti postupuje nejrychleji“.

Pokud se ovšem podíváme na zásobu i směřování kapitálu (viz předchozí graf), tak vidíme, že se přesuny odehrávají stále zejména mezi vyspělými zeměmi. Podobně tomu bylo i v předvečer první světové války.⁶ Pokud jsou tedy vznikající trhy více integrovány na trzích zboží než země vyspělé, pak u kapitálu to neplatí. Odlišný je ovšem charakter kapitálu. V 19. století měly (proti současnosti) mnohem větší význam investice portfoliové na úkor přímých zahraničních. Ve většině případů se také jednalo o velmi hmatatelná a transparentní aktiva – jako například vládní dluhopisy anebo dluhopisy na výstavbu železnic (Bordo, Eichengreen a Kim, 1998).

Líší se také charakter měnového systému. Před 1. světovou válkou byl měnový systém založen na fixních směnných kurzech zlatého standardu. Proti tomu dnes je ve většině velkých zemí více nebo méně čistý floating. Tyto aspekty jistě ovlivňují jak obchodní výměnu, tak i kapitálové přesuny.

Pokud se trhy kapitálu intenzivně integrují, potom mezinárodní trh práce byl možná více integrován na konci 19. století než v současnosti (například The Economist, 18. 10. 1997). V současnosti vyspělé země intenzivně chrání své pracovní trhy před přílivem zahraniční pracovní síly. Nicméně obchodním napojením vznikajících trhů do světového hospodářství se reálně integruje i světový trh práce. Musíme zdůraznit, že pracovní síla se nemusí nutně fyzicky stěhovat, aby byl patrný její vliv na chod světové ekonomiky. Stačí, pokud se země intenzivněji integruje v rámci obchodní výměny. V konkrétní rovině se například autoři IMF Outlooku (2007) domnívají, že objem efektivní světové pracovní síly se za poslední dvě desetiletí zvýšil čtyřnásobně. Důvodem je opět zapojení bývalých socialistických zemí do světového hospodářství.

Vedle nepřímého vlivu prostřednictvím zahraničního obchodu můžeme vysledovat i přímé dopady migrující pracovní síly. Ve většina případů tato pracovní síla ve vyspělých zemích dle mého názoru pouze zaplňuje poptávku, kterou domácí pracovníci nejsou schopni a nebo ochotni pokrýt (například Pavel, Turková, 2007). Na prvním místě mezi dopady proto vidím (podobně jako u dříve zmíněných trhů) vyšší efektivitu národních ekonomik. Další dopady jsou v podobě remitencí – čili plateb zahraničních pracovníků do mateřských zemí. Tyto platby nabývají v současném světovém hospodářství čím dál tím většího významu – viz následující tabulka. Pro některé země jako Bosna a Hercegovina, Moldávie nebo Lesotho přesahuje jejich příliv 35 % HDP (UNCTAD, 12. 2. 2007).

Tabulka 2

Celkový světový objem remitencí (miliardy dolarů) v letech 2000–2005

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Remittance (mld. dolarů)	132	147	166	203	229	249
Meziroční změna (%)		11,56	13,18	22,19	12,53	8,77

Zdroj: World Bank, <http://devdata.worldbank.org/data-query/> (13. 12. 2007)

Nadstavbou současné integrace jsou potom určitá současná specifika, kterým se věnuje následující podkapitola.

6 V té době se navíc kapitál vyvážel do méně vyspělých zemí a dnes je tomu paradoxně obráceně, protože dluh USA je financován ze vznikajících (emerging) ekonomik.

2.1 Specifika současného stavu

V současném stavu světového hospodářství vnímám několik specifik, která integraci ovlivňují. Dle mého názoru je obtížné specifika rozeznat, a proto si za určité základní období stanovím období před 1. světovou válkou. Půjde nám tedy o charakteristiky, které v 19. století nebyly, anebo měly významně jinou váhu. Na tomto základě se domnívám, že nejvýznamnější současná specifika spočívají v existenci mezinárodních organizací, regionalizaci, technologickém pokroku a současné úloze států.

Mezinárodní organizace

Domnívám se, že pokud chceme nalézt opravdu zásadní rozdíl oproti integraci před první světovou válkou, pak jej musíme hledat v nadnárodních organizacích – zejména ve Světové obchodní organizaci (resp. v její předchůdkyni – Všeobecné dohodě o clech a obchodu GATT).⁷ Do konce 2. světové války žádné podobné organizace mající celosvětový vliv neexistovaly.

Každá země, která se chce stát členem WTO musí splnit podmínky ohledně liberalizace zahraničního obchodu. Po jejím začlenění má WTO možnost uvalit na ni sankce, pokud je její činnost shledána v rozporu s ustanoveními WTO a země odmítá svoji politiku měnit. Na půdě WTO se také řeší obchodní spory a až do současnosti se všechny země a seskupení (včetně USA a EU) rozhodnutím WTO podřídily. WTO tedy vytváří pravidla pro fungování mezinárodního obchodu.

Proč země usilují o členství ve WTO a liberalizaci zahraničního obchodu? Domnívám se, že zde vystupuje několik skutečností. Jednou z nich je obecná podpora liberalizace v ekonomické teorii, dalším je zjevná dlouhodobá výhodnost (a to pro všechny zúčastněné strany) a v neposlední řadě je to historická zkušenost, kdy zejména kolaps mezinárodního obchodu v době velké hospodářské krize uškodil všem zemím výrazněji participujícím na světovém hospodářství.

Někteří autoři – Sullivan (2000) vidí v mezinárodních organizacích a uplatňovaných mezinárodních pravidlech hlavní dopad globalizace:

Pozoruhodné je, že suverénní národy reaguji na globalizaci tím, že začaly institucionalizovat množství ekonomických institutů tak, aby všichni účastníci hráli podle stejných pravidel. Drtivá většina národů patří k několika nadnárodním soustavám, které ujednaly univerzální standardy pro různé aspekty ekonomických směn a ještě důležitější je, že souhlasily s podřízením se jejich pravidlům. Tyto instituce se nestávají formou světové vlády, ale spíše jsou oddělenou entitou nebo souborem pravidel pro zacházení s množstvím problémů. Tyto zahrnují tak nesourodé mezinárodní organizace jako Světovou obchodní organizaci, Mezinárodní organizaci práce, Mezinárodní organizaci pro standardizaci a Banku pro mezinárodní vyrovnání.

S uvedeným názorem je možno souhlasit, navíc se však domnívám, že kauzalita je i opačná a že mezinárodní organizace a tvorba mezinárodních pravidel jsou příčinou globalizace a ne pouze jejím důsledkem. Nicméně se domnívám, že reálný vliv na hospodářskou politiku jednotlivých zemí má zejména WTO. Za určitých okolností může reálně působit ve prospěch integrace i například MMF.⁸

7 V dalším textu píší o WTO, ale zrovna tak by bylo možné psát o světovém hospodářství v době platnosti původních dohod GATT.

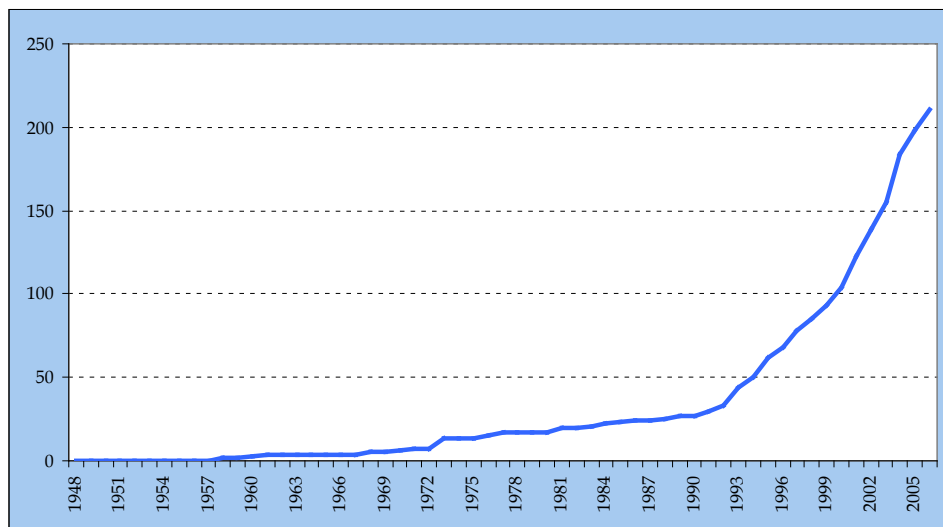
8 Mezinárodní integrace je pochopitelně jedním z cílů MMF, ale organizace má obecně jen poradní hlas. Výrazněji jej může prosadit jen v případě, že země žádá o půjčku. Potom může být součástí požadavků na danou zemi i její větší otevření se světovému hospodářství.

Regionalizace

Souběžně s integrací do světového hospodářství dochází i k regionalizaci – tedy uzavírání regionálních obchodních dohod a nebo vyšších forem integrace – viz následující graf. Ekonomové vedou spory o to, zda je tento proces ve vztahu k integraci pozitivní nebo negativní. Zda se jedná o předstupeň globální integrace (například Bergsten, 2001, Oman 1999), anebo naopak o její překážku (například Porket, 1998). Z mého pohledu jde spíše o překážku. Je ovšem pravdou, že v poslední době vážnou jednání o prohloubení světového obchodu na půdě WTO. A pokud není možno pokročit v globální integraci, tak je pravděpodobně lepší provést alespoň integraci regionální. Problémem je, zda zbudovaná ochrana v rámci regionálních seskupení bude někdy překonána globální integrací. Dle mého názoru například reálná politika EU ve své většině (podobně jako u národních vlád) působí ve prospěch integrace uvnitř skupiny, ale proti integraci světové ekonomiky na globální úrovni. Myslím tím, že pokud jsou trhy zboží a služeb, kapitálu i práce uvnitř EU více méně liberalizovány, pak vzhledem k okolí je Evropská unie značně uzavřena.

Graf 3

Počet mezinárodních obchodních dohod platných v jednotlivých letech (1948–2005)

Zdroj: WTO, www.wto.org (12. 2. 2007)

Technologický pokrok

Řada autorů řadí technologický pokrok do samého středu globalizace (například Jašić, 1995). Dle mého názoru jsou moderní technologie pro integraci velmi významné. Nicméně se domnívám, že jejich dopady nejsou tak významné, jako byly v 19. století. V té době došlo opravdu k dramatickým změnám – příkladem může být položení transatlantického telegrafického kabelu v roce 1866. Bordo, Eichengreen a Kim (1998)

uvádí, že před položením kabelu mohlo trvat až 3 týdny, než se informace z New Yorku dostala do Londýna. Položení kabelu zkrátilo daný čas na jeden den. A do roku 1914 se doba přenosu snížila na méně než jednu minutu. Tyto změny byly dle mého názoru opravdu dramatické. V současnosti sice stále dochází ke zrychlování přenosu informací i ke zrychlování dopravy, ale tyto změny dle mého názoru nemají tak dramatický dopad na integrační tendence, jako tomu bylo v závěru 19. století. Z toho důvodu jsem technologický pokrok zařadil mezi specifika současné globalizace a ne mezi faktory mající zásadní vliv. Chápání významu technologického pokroku je však jistě věcí názoru.

V každém případě je nepochybné, že technologický pokrok má významnou zásluhu na snižování transakčních nákladů. Přispívá tak k integraci dalších ekonomik či ekonomických odvětví do světového hospodářství. Mezi lety 1970 a 2000 například došlo k poklesu reálných cen počítačového zpracování o 99,999 %, což je v průměru o 35 % ročně. Pokles reálných cen telefonního spojení byl sice pomalejší, ale v dlouhém období také impozantní. V roce 1930 stály 3 minuty hovoru mezi New Yorkem a Londýnem 300 \$ (v dnešních cenách) a dnes se za ně platí 10 centů. Průměrný roční pokles dosahuje 10 % (The Economist, 23. 9. 2000). Další významnou změnou je nástup internetu, který opět přispívá k rychlejšímu přenosu informací, k lepší orientaci na trhu a zvyšuje tím jeho efektivitu.

Tyto technologické změny umožnily například zapojení indického softwarového průmyslu na světové trhy nebo efektivnější alokaci zahraničních investic. V současnosti je také například možné mít telefonní zákaznické centrum v Indii, a nebo si nechat zpracovat rentgenové snímky v Thajské nemocnici. Pokles dopravních nákladů se promítá i do růstu turistického ruchu a tím i rozvoje sektoru služeb. Mimo to je také levnější přepravovat pracovní sílu, takže zlevňování dopravy přispívá i k integraci trhů práce.

Politická situace

Za poslední z významných specifík současné doby považují stav politického systému. V posledním období můžeme sledovat několik tendencí. Prvním z nich je demokratizace – po pádu komunismu došlo k růstu počtu zemí s demokratickým systémem.⁹ S růstem zemí s demokratickým režimem také klesá počet konfliktů (viz například Židek, 2007).

Oproti 19. století se také dramaticky zvýšil počet zemí v rámci světového hospodářství. A vlády hrají v jednotlivých národních ekonomikách významně vyšší úlohu, než jako tomu bylo v 19. století (například Židek, 2007). Domnívám se také, že s růstem míry přerozdělování, kterou vlády provádí, se podstatně zvýšil i vliv nátlakových skupin a to jak na národní tak i mezinárodní úrovni.

Jaký je vliv těchto současných politických specifík na proces globalizace? Dle mého názoru jde zmíněné faktory jen velmi těžko kvantifikovat. Pokusím se proto jen o několik úvah. Domnívám se, že samo politické zřízení nemá nutně přímý vliv na zapojení země do mezinárodní dělby práce. Je pravdou, že centrálně plánované ekonomiky usilovaly obecně o autarkii, ale jiné diktatury – například Čína anebo Chile

9 Johnson (1991) například uvádí, že v roce 1975 měla OSN 144 členů. Všichni členové až na 25 měli totalitní režim anebo režim s jedinou politickou stranou (převážně levicovou).

za Pinocheta – se naopak snažily (a snaží) maximálně integrovat do světového hospodářství. Obecně pravděpodobně platí, že diktatura bude více uzavřena než demokracie, ale nevidím žádnou přímou vazbu mezi politickým systémem a mírou integrace.

Dalším uvažovaným politickým faktorem byl růst počtu zemí. V obecné rovině se domnívám, že jde spíše o překážku integrace, protože každá země má možnost chránit svoje trhy, vybudovat bariéry pro přesuny kapitálu a podobně.

Podobně vnímám i růst objemu prostředků, které vlády přerozdělují. Čím větší úloha státu tím jsou obecně větší i jeho možnosti zasahovat a to včetně zásahů do integračních procesů. Na druhou stranu nutno říct, že řada zásahů států nemá spojitost s objemem vládního přerozdělování a je regulačního charakteru. Chci tím říct, že například vyhlásit celní ochranu může i vláda, jejíž podíl na HDP nedosahuje ani procenta.

Posledním z faktorů, které jsem uvažoval, je vliv nátlakových skupin. Dle mého názoru jsou nátlakové skupiny (až na výjimky – Cato Institut nebo Adam Smith Institute) zaměřeny proti integračním tendencím. Extrémními případy jsou zemědělské loby, ale podobných příkladů bychom mohli najít celou řadu.

Na předchozích stranách byl analyzován současný stav integrace, dále se jej pokusím zhodnotit.

3. Klady a zápory globalizace

Jaké klady a zápory výše popsaná globalizace přináší? Obecně se domnívám, že kritici procesu globalizace se špatně vypořádávají s měnícím se světem a rádi by změny omezili nebo zastavili. Celý proces se sebou přináší řadu aspektů, ale rozeznání a hodnocení dopadů je problematické, stejně jako samotný termín. Navíc vnímání pozitiv a negativ je značně subjektivní. V následujícím textu se pokusím dopady rozdělit rámcově na tři skupiny – pozitivní, ambivalentní a negativní. Nejdříve zmíním několik pozitiv. Následně několik aspektů, které jsou někdy pozitivní a někdy negativní. A v závěru podkapitoly se pozastavím i u negativ.

Z mého pohledu vede integrace k řadě změn ve fungování národních ekonomik. Jak jsem uvedl výše dle mého názoru je hlavním faktorem globalizace zvyšování významu trhu a omezování některých regulačních funkcí státu. Zásadní rozdíl v chápání globalizace mezi ekonomy i obyvatelstvem tedy bude v individuálním přístupu ke státu. Názory na jeho fungování a přínos se zásadním způsobem rozcházejí. Z toho také plyne zásadně odlišný přístup ke globalizaci a tím i k jejím kladům a záporům. Ti autoři, ekonomové či občané, kteří věří v pozitivní vliv státu na chod ekonomiky (či společnosti) budou vnímat globalizaci zcela odlišně od těch, kteří se domnívají, že stát více škodí, než pomáhá.

Dle mého názoru globalizace primárně umocňuje aspekty tržních ekonomik – tj. zejména zvyšuje konkurenci na trzích, a tím i efektivitu celého světového ekonomického systému. To vede k efektivnějšímu nakládání s našimi omezenými zdroji.¹⁰ Dle mého názoru tak globalizace přispívá k ekonomickému růstu. Pokud budeme analyzovat země, kterým se podařilo ve 20. století dohnat či předejhnat západní vyspělé

10 Tyto tendence mohou vést i například ke zmíněnému paradoxu, kdy kapitál směřuje z méně vyspělých zemí do zemí vyspělých. Z mého pohledu se jedná jen o optimalizaci portfolií jednotlivých subjektů.

ekonomiky – Japonsko či asijsí tygři – tak ve všech případech byl růst tažen růstem exportu. Přístup k dovozům byl různý, ale všechny tyto země se přes exporty integrovaly do světového hospodářství. Růst exportu souběžně táhl jejich produkci a HDP. Souběžně byli výrobci z těchto zemí nuceni se přizpůsobit náročné konkurenci na světových trzích. Zapojování dalších oblastí do světového hospodářství tak dává méně rozvinutým ekonomikám šanci těžit z efektivity celého světového hospodářství.

Domnívám se dále, že integrace přispívá k šíření technologie a znalostí. Respektive, že bez globalizace nikdo nebude investovat v méně vyspělých zemích s nedostatkem kapitálu. A šance na to, že ony samy vyvinou úspěšné nové technologie je dle mého názoru značně omezena. Nové technologie se rozhodně neobjeví v méně vyspělých ekonomikách z ničeho nic.

Problematictější bodem je pozitivní vliv globalizované světové ekonomiky na politickou stabilitu. Osobně se domnívám, že integrace vede ke snížení nebezpečí mezinárodních konfliktů – populárně vyjádřeno „dvě země, které mají McDonald, spolu neválčí“ (The Economist, 31. 7. 1999). Toto tvrzení je jistě nadsázka a neplatí stoprocentně, nicméně větší obchodní výměna a vzájemné poznávání mohou mít pozitivní vliv na vzájemné vztahy mezi státy.

Druhou skupinu dopadů vidím v některých charakteristikách, které jsou v určité době pozitivní a v jiné negativní. Sem řadím dopady vzájemné závislosti – tj. možnost přenosu pozitivních i negativních vlivů ze zahraničí do národních ekonomik.¹¹ Tuto skutečnost mohou demonstrovat na několika příkladech. Jedním z nich jsou hospodářské krize, které se mohou v době hlubší integrace snadněji šířit – příkladem může být krize v jihovýchodní Asii.¹² Na druhou stranu rostoucí ekonomika USA byla dlouhou dobu tahounem světového hospodářství. Nešíří se tedy jen negativní aspekty, ale i pozitivní. Vzájemné napojení světového hospodářství také znamená, že v případě oslabení růstu v USA je pravděpodobné, že se centrum růstu (tahoun) přeneseme někam jinam – konkrétně pravděpodobně do Asie.

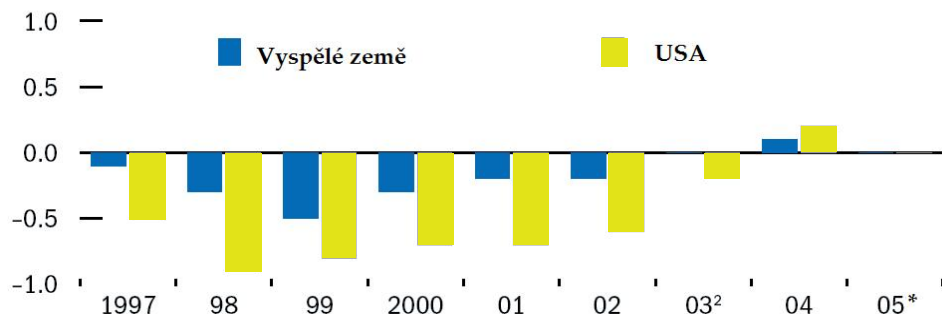
Podobným aspektem je vliv globalizace na cenovou stabilitu. V posledních letech globalizace přispívala ke stabilizaci cen. Příliv levného zboží z méně vyspělých zemí (typicky Čína) přispíval k poklesu nebo stabilitě cen celosvětově (viz následující graf). V letech 2006–2007 se ovšem trend obrátil. Rostoucí poptávka po surovinách ze vznikajících trhů (typicky opět Čína) silně přispívala k růstu cen surovin – například ropy na současných světových trzích (viz například Vašendová, Žídek, 2006).

11 Malé ekonomiky (jako například česká) jsou pochopitelně více závislé na ostatních než ekonomiky velké. Tuto skutečnost můžeme vyjádřit například poměrem exportů k HDP, který pro ČR přesahuje 70 % a pro USA je přibližně jen na úrovni 10 %.

12 Šíření krizí ovšem není nic nového – příklady, kdy se krize rozšířila ze země do země, můžeme snadno najít již v 19. století.

Graf 4

Vliv dovozních cen (mimo ropu) na CPI ve vyspělých zemích a USA (v %)

* - pokud není zobrazena žádná hodnota, pak je vliv nulový.

Zdroj: Helbling, Jaumotte, Sommer: Globalization may no longer contain inflationary pressures, 2006

Jaká negativa se sebou globalizace přináší? Zásadním negativem globalizace bude pro zastánce státu jistě omezování jeho možností zásahu. Tato oblast je široká a proto uveďme alespoň několik příkladů. Tím, že vlády sníží celní sazby (resp. uzavřou mezinárodní dohody) omezují svoje možnosti zásahů na těchto trzích. Jiným aspektem omezení vládních zásahů mohou být například intervence do cen. Pokud se vláda rozhodne dotovat cenu benzínu a vlády okolních zemí tuto politiku nepraktikují, pak se záhy projeví arbitráž – obyvatelé benzín začnou vyvážet do okolních zemí a se ziskem prodávat. S pochopitelnými dopady v podobě nedostatku, front a černého trhu ve výchozí zemi. Podobně pokud jsou například farmaceutické firmy přinuceny prodávat některé léky na vznikajících trzích levněji než v zemích vyspělých, tak dojde k vývozu těchto léků ze zemí s nízkými cenami do zemí vyspělých. Musíme však konstatovat, že podobné možnosti tady byly vždy – vždy docházelo k pašování i k možnostem arbitráže. Současný objem obchodu spolu s levnými dopravními náklady a vysokou informovaností však pravděpodobně vede k rozšíření těchto praktik.

Vlády (centrální banky) jsou ovšem omezeny i jinak – například v provádění kurzové politiky. Za současných velkých objemů přesunů kapitálu je velmi obtížné udržovat fixní směnný kurz, pokud se trhy domnívají, že jeho hodnota není dlouhodobě udržitelná. Tato skutečnost byla podstatou krizí v jihovýchodní Asii ale i například v ČR. Obecně můžeme konstatovat, že většina centrálních bank má v současnosti jen velmi limitované možnosti intervenovat na devizových trzích s cílem ovlivnit směnný kurz. Tato problematika je úzce spojena s dalšími aspekty měnové politiky. Dle řady autorů byl například kolaps evropského měnového mechanismu na počátku 90. let způsoben Bundesbankou, která zvýšila úrokové sazby. Tato skutečnost vedla k odlivu kapitálu z ostatních zemí EMS a v konečném důsledku k devalvaci některých měn. Nastavení úrokových sazeb v jedné ze zemí se tak významně projevilo v řadě dalších zemí evropského měnového systému.

Jiný dopad nacházíme v daňové oblasti. S tím jak se výrobní faktory pohybují (nebo mohou pohybovat rychleji) již není možné stanovovat daňové sazby bez ohledu na ostatní země. Některé autory (například Grunberg, 1998) vede tato skutečnost až k obavám, že globalizace ústí do situace tzv. „fiskálního vymačkávání“ (fiscal

squeeze). Tento stav by měl znamenat pokles příjmů veřejných rozpočtů z důvodů daňové konkurence. Zejména kapitál je mobilní a snahy jej zdanit vedou k jeho odlivu. V důsledku dochází ve vyspělých zemích k přesunu zatížení od firem k domácnostem, které jsou stále méně mobilní než kapitál. Z mého pohledu jsou vlády také nuceny k „rozumnější“ hospodářské politice, protože například v případě vysokého zadlužení mohou být na kapitálových trzích snadno „trestány“ vyššími úrokovými sazbami. Do popředí se v současnosti také dostává institucionální nastavení jednotlivých ekonomik. Z mého pohledu není náhodou, že Světová banka začala v nedávné době sledovat ukazatele Doing Business – tedy jaké jsou možnosti podnikání. Vlády mohou snadno zjistit, že kladou zbytečné administrativní náklady na podnikání – například v podobě počtu administrativní úkonů nutných k založení firmy.

Celkově tedy můžeme konstatovat, že hospodářská politika, která jde proti trhům, je hůře prosaditelná, než tomu bylo v minulosti, což není překvapivé vzhledem k podstatě samotného jevu. Zatím ovšem dle mého názoru nedochází k žádným dramatickým změnám v úloze státu v hospodářství – tj. k žádnému signifikantnímu omezování podílu vlády na hospodářství ve vyspělých zemích. Domnívám se proto, že obavy z globalizace jsou v tomto směru zbytečné.

Ve spojitosti se současnou globalizací vnímám ještě dvě významná negativa, na které bývá poukazováno. Tato negativa jsou ovšem opět projevem fungování trhů a neměla by proto být žádným překvapením. Prvním z nich je růst nerovnosti v rozdělování důchodů ve společnosti. Obecně se domnívám, že pokud je větší váha ponechána na trzích a menší na státním přerozdělování, pak se budou zvyšovat rozdíly v příjmech mezi obyvateli. Globalizace tyto tendence ještě posiluje tím, že ve vyspělých zemích negativně dopadá zejména na méně kvalifikovanou pracovní sílu, která je pod konkurenčním tlakem.¹³ Můžeme empiricky demonstrovat dopady růstu objemu pracovní síly ve světovém hospodářství (zmíněné v předchozím textu)? Tento nárůst se projevuje tlakem na pokles ceny pracovní síly.

Rozdělíme-li HDP na podíl, který se vyplácí v podobě mezd a podíl směřující jako odměna kapitálu, pak v důsledku poklesu ceny pracovní síly dochází ve vyspělých zemích ke snížení podílu mezd na HDP a růstu podílu kapitálu (IMF, 2007). Tento pokles je méně výrazný v USA a Velké Británii, než je tomu v kontinentální Evropě a nebo v Japonsku. A také mnohem výraznější u nekvalifikované pracovní síly, než u síly kvalifikované. Podíl odměn kvalifikované pracovní síly (zejména v anglosaských zemích) se naopak dokonce zvýšil. Trend poklesu podílu odměn pro pracovní sílu nemusí být nutně negativní, pokud se celkový koláč zvětšuje. A právě k tomuto vývoji v posledním období dochází. I přes pokles podílu na HDP se celkový objem odměn pracovní síle ve vyspělých zemích od roku 1980 výrazně zvětšil (IMF, 2007).¹⁴ Pokud se navíc podíváme na následující graf dlouhodobého podílu odměn jdoucích zaměstnancům v USA, tak vidíme, že současný vývoj není příliš dramatický.¹⁵

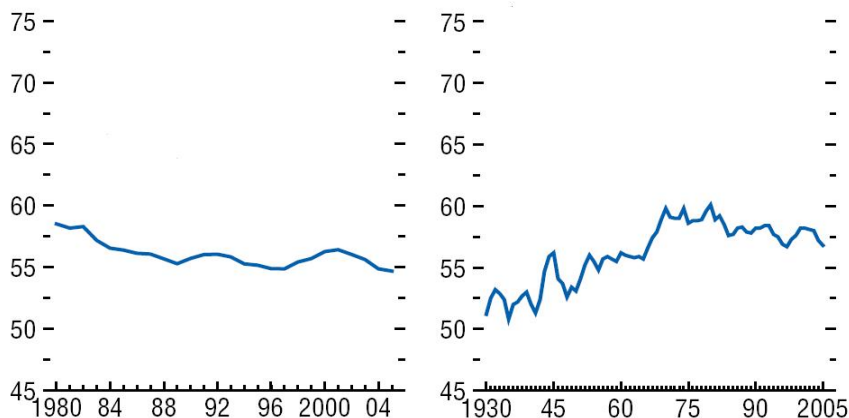
13 Tento tlak je dvojího druhu – jednak přímá migrace. A jednak nepřímo skrz outsourcing. Na druhou stranu je nutno zdůraznit, že jen některá pracovní místa jsou pod nepřímým tlakem, protože například úklid ve firmě nikdo z Indie nebo Číny dělat nemůže.

14 Spotřebitelé navíc těží z větší nabídky levného zboží.

15 Autoři IMF Outlooku (2007) poukazují na skutečnost, že podíl odměn jdoucích pracovní síle se méně snížil u zemí, které provedly reformu trhu práce s cílem snížit náklady na pracovní sílu a zvýšit flexibilitu pracovního trhu.

Graf 5

Odměny jdoucí zaměstnanců ve vyspělých zemích (procentní podíl, vážený průměr vyspělých zemí) a dlouhodobý podíl zaměstnanců na důchodu v USA (v %)

Zdroj: IMF: World Economic Outlook, April, 2007.

Druhé negativum je spojeno s výše uvedeným a je jím zánik pracovních míst v celých odvětvích zejména ve vyspělých zemích. Ke změnám v zaměstnanosti dochází uvnitř tržních ekonomik neustále. Pracovní místa trvale vznikají a zanikají. Exemplárním příkladem může být například zavedení psacích strojů – všichni se mají lépe – dokumenty se píšou rychleji, čitelněji atd. Ale písaři ztratili práci, a s nimi i řada těch, kteří vyráběli pera, inkoust a podobně. Na druhé straně souběžně vzniká velké množství nových pracovních míst – ti kteří na psacích strojích píšou, psací stroje vymýšlí, montují, opravují atd. Tento cyklus se stále opakuje – viz téměř úplný zánik psacích strojů se zaváděním počítačů. Pokud je umožněno tržím fungovat, tak zatím vždy uvolněnou pracovní sílu absorbovaly. Globalizace tyto jevy, které jsou v národních ekonomikách trvale přítomny, umocňuje a urychluje. Obdobně jako o zavádění psacích strojů můžeme uvažovat například o textilních nebo oděvních výrobcích po odstranění celních bariér. Spotřebitelé mají následně větší možnosti výběru a levnější ceny. Ale na určitou skupinu obyvatel – majitele a zaměstnance textilních a oděvních firem tento vývoj negativně dolehne.¹⁶ Na celou problematiku se můžeme podívat i optikou Lingleho (2000), který říká, že ti kteří tráť jsou zaměstnanci a vlastníci dříve chráněných odvětví, za jejichž privilegia spotřebitelé platili vyšší ceny. Liberalizace tedy znamená, že ti, kteří dříve uvalili vysoké náklady na ostatní, následně ponесou největší břemeno. Tak jako tak z mého pohledu opět nejde o nějaké nové mimořádné skutečnosti, ale o prohloubení jevů, které byly a jsou trvale v jednotlivých ekonomikách dlouhodobě přítomny.¹⁷

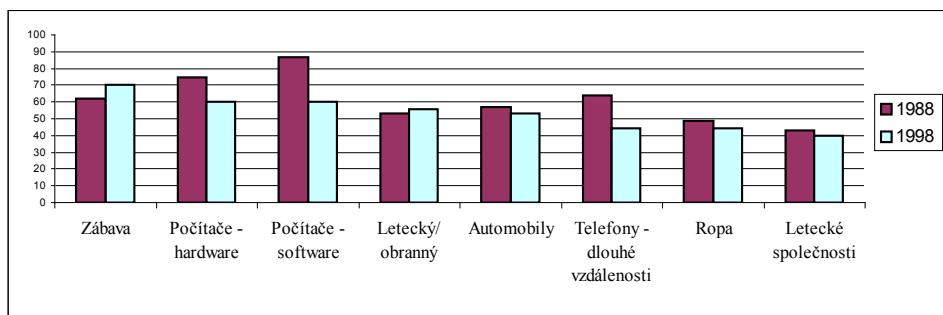
16 Analogii můžeme najít i na trzích práce – imigrace je pozitivní v tom smyslu, že například ceny stavebních prací jsou nižší než by byly na uzavřených trzích. To je pozitivní pro všechny, kteří staví. Ale negativní pro pracovníky ve stavebnictví.

17 Vlády se obávají negativ spojených s prudkými změnami v zaměstnanosti, a proto jsou v EU a USA vytvářeny speciální fondy, které vyplácí podporu, těm kteří byli propuštěni v důsledku globalizace (například Komu prospěje globalizační fond, 2006). USA mají podobný fond, jaký od počátku roku 2007 vytvořila EU, již od roku 1962.

Posledním problematickým jevem je struktura světové ekonomiky. Vede globalizace k „monopolizaci“?¹⁸ Dle mého názoru jde pouze o domnělé (a často uváděné) negativum. Je pravda, že některé velké firmy jsou v současnosti více viditelné. Domnívám se ovšem, že charakter některých výrob předurčuje velikost firem – z ekonomického pohledu nemá žádný význam, aby na trhu mobilních operátorů bylo 1000 poskytovatelů, protože náklady na vybudování mobilních sítí by byly enormní. Integrace světového hospodářství vede k tomu, že domácí velcí poskytovatelé – například telekomunikační firmy, musí konkurovat na světových trzích stejně velkým firmám ze zahraničí. Konkurence tedy pochopitelně nemá charakter dokonalé konkurence, ale probíhá na úrovni velkých (nadnárodních) společností. Domácí poskytovatelé se tak dostávají pod konkurenční tlak podobně velkých firem a musí pracovat efektivněji. Jsou nějaké důkazy o „monopolizaci“? Řada kritiků globalizace má pocit, že světové hospodářství jde tímto směrem (například Amin, Thrift 1994). Zatím jsem nikde neviděl jiné číselné vyjádření, než to, které obsahuje následující graf, a které svědčí o tom, že ve většině odvětví došlo v daném období spíše k dekoncentraci než koncentraci.

Graf 6

Podíl prodeje pěti největších společností jako procento světového prodeje v daném sektoru

Zdroj: The Economist (11. 9. 1999)

Kritici dle mého názoru často uvádí jen negativní stranu dopadů globalizace a pozitiva nepřipouštějí. Nicméně integrace je velmi komplexní proces. Pokud shrnu své názory na předchozích stranách, pak se domnívám, že globalizace se sebou přináší velká pozitiva a několik negativ a to zejména pro dříve protěžované výrobce (respektive zaměstnance).

4. Trvalost procesu globalizace

Je proces globalizace nezvratitelný? Dle mého názoru rozhodně ne. Opět můžeme nalézt vodítko v historii – velká hospodářská krize znamenala masivní zpřetrhání ekonomických vazeb mezi státy. To znamená, že za určitých okolností je možno integrační tendence přetnout i v současnosti. Vedle zřejmých ekonomických dopadů bych se osobně obával i negativních politických dopadů, protože ekonomický

¹⁸ Monopolizace na celosvětové úrovni by doslovně znamenala, že existuje pouze jeden poskytovatel nějakého zboží nebo služby, což je velmi nepravděpodobné.

protekcionismus jde dle mého názoru ruku v ruce s politickým nacionalismem. Nicméně jednotlivé země se, pokud chtějí, pochopitelně mohou z procesu globalizace vyčleňovat.

Jaké překážky integrace existují v současném světovém hospodářství? Z logiky předchozích stran by mělo být zřejmé, že se domnívám, že jedinou (možnou) překážkou integrace je činnost vlád. Vlády (nebo nadnárodní seskupení jako EU) mohou kdykoliv zpřetrhat vazby na okolní státy. Toto přetnutí může přijít v jakékoliv podobě – celní bariéry, hygienické standardy nebo omezení směnitelnosti národních měn. Tyto kroky by měly pochopitelně dopady na národní ekonomiky. A v důsledku mezinárodní integrace by došlo i k dopadům mezinárodním. Pokud se například vlády vyspělých zemí rozhodnou pro větší míru ochrany domácích trhů, tak dopad bude zejména na rozvojové země.

Konkrétnější podoby v současnosti nabývá antidumping, který uplatňují jak vyspělé tak i rozvojové země. Z mého pohledu se v absolutní většině případů jedná jen o jinou formu protekcionismu. Jiným problémem může být zmiňovaný regionalismus. Může dojít k situaci, kdy tato seskupení budou dále integrovat svoje vnitřní trhy a naopak se bránit integraci vnější.

Základním hlubším problémem je však dle mého názoru veřejná podpora pro proces integrace. Vlády, alespoň v demokratických zemích, usilují (z mého pohledu) o maximalizaci volebních preferencí a udržení se u moci. Pokud by tedy veřejné mínění zaujalo proti integraci negativní postoj, tak je cesta k rozpadu světového hospodářství otevřena. Domnívám se, že hlavní problém v této oblasti tkví v neznalosti – veřejnost je informována jen o partikulárních negativních integračních procesů a ne o veškerých pozitivních, který tento proces přináší. Výsledkem je, že veřejnost může snadno podlehnout tlaku některých nátlakových skupin. Nicméně obecně se zatím zdá, že většina obyvatel planety chápe zahraniční obchod, ale i význam fungování trhů pozitivně. Horší je situace jen s akceptací činnosti zahraničních firem (PEW RESEARCH CENTER, 2007), více příloha číslo 1.

Závěr

Cílem příspěvku nebylo poskytnout komplexní náhled na problematiku globalizace, protože dle mého názoru nic takového není možné. Argumentace byla navíc omezena i rozsahem příspěvku. Nicméně jsem se snažil ukázat, že globalizace je v podstatě módní termín, bez jasného obsahu, jehož používání bychom se proto měli vyhnout. Pokud nebudeme příliš zahleděni do naší současnosti, tak zjistíme, že za globalizací se skrývají integrační síly, které jsou ve světovém hospodářství trvale přítomny a tvoří jeho samou podstatu. Na předchozích stranách jsem se pokoušel argumentovat v tomto smyslu. Globalizační trend je dnes jistě podpořen některými specifickými aspekty, nicméně jeho podstata – tj. integrace – zůstává stále stejná. Celý proces je dle mého názoru umožněn ústupem vládních zásahů – tj. přenechání většího prostoru tržním silám.

Hlavním důsledkem globalizace je efektivnější nakládání s našimi omezenými zdroji, což by mělo vést k vyššímu hospodářskému růstu. Autoři World Economic Outlooku (IMF, 2000) dokládají, že v době kdy se světové hospodářství více integrovalo, docházelo ke konvergenci – tj. k dohánění ekonomického leadera. A naopak v obdobích desintegrace tomu bylo naopak. Tento poznatek nemusí být nutně prav-

divý (resp. ve vztahu dle mého názoru působí řada dalších faktorů). Ale připomeňme, že jen ty země, které se integrovaly do světového hospodářství, dokázaly konvergovat k vyspělým zemím. Dle mého názoru navíc máme absolutní zájem na zvýšení životní úrovně v chudších státech světa – jednak z morálního hlediska, ale i z pohledu stability méně vyspělých zemí. Vyspělé země by neměly klást integraci překážky a naopak by se jí měly snažit podpořit.

Jiným zásadním dopadem globalizace je růst nákladů na státní zásahy do fungování ekonomiky. Vlády jsou více omezeny v krocích, které jdou proti fungování trhů. Respektive se více projevují negativa opatření směřujících k potlačení tržní alokace. Pro náhled na globalizaci je však fungování vlád zcela zásadní. Od něj se odvíjí i další náhledy – například pokud je pro někoho negativum větší rozdíl v příjmech, pak bude integraci vnímat negativně.

Zastánci integrace naopak mohou poukázat na zlepšující se pozici méně vyspělých zemí. A také například na skutečnost, že díky integraci jsou v současnosti vznikající trhy tahounem světového hospodářství, což by dříve nebylo možné.

Literatura

- AMIN, A.; THRIFT, N. 1994. Living in the Global. In AMIN A., THRIFT N. (eds.) *Globalization, Institutions, and Regional Development in Europe*. Oxford University Press, 1994, ISBN 0-19-828897-7.
- BERGSTEN, C. F. 2001. Fifty years of Trade: The Policy Lessons. *The World Economy*, 2001, roč. 24, č. 1.
- BORDO, M. D.; EICHENGREEN, B.; IRWIN, D. J. 1999. Is Globalization Today Really Different than Globalization a Hundred Years Ago? [NBER Working Paper No. 7195], Cambridge, 1999.
- CARNOY, M.; CASTELL, S. M.; COHEN, S. S.; CARDOSO, F. M. 1993. *The New Global Economy in the Information Age*. Pennsylvania : The Pennsylvania State University Press, 1993. ISBN 0-271-00909-8.
- DICKEN, P. 1998. *Global Shift – Transforming the World Economy*. 3. vydání, Paul Chapman Publishing Ltd, 1998. ISBN 1-85396-367-4.
- DICKEN, P. 2003. *Global Shift*. 5. vydání, New York, London : The Guilford Press, 2007. ISBN 10-1-59385-436-6.
- GERŠLOVÁ, J.; SEKANINA, M. 2003. *Lexikon našich hospodářských dějin*. Praha : Nakladatelství Libri, 2003. ISBN: 80-7277-178-7.
- GOODMAN, S. F. 1998. *Economics*. Houndsmills : Macmillan Press Ltd., 1998. ISBN 0-333-67379 – 2.
- GREGORY, P. R.; RUFFIN, R. J. 1997. *Principles of Economics*. 6. vydání, Reading Massachusetts : Addison–Wesley, 1997. ISBN 0-673-994880.
- GRUNBERG I. 1996. Double Jeopardy Globalization, Liberalization and Fiscal Squeeze. *World Development*, 1996, vol. 26, no. 4.
- HELBLING, T.; JAUMOTTE, F.; SOMMER, M. 2006. Globalization may no longer contain inflationary pressures. *IMF Survey*, 17. 4. 2006, vol. 35, no. 7.
- HINDLS, R.; HOLMAN, R.; HRONOVÁ, S. a kol. 2003. *Ekonomický slovník*. 1. vydání, Praha : C. H. Beck, 2003. ISBN 807179-819-3.
- INTERNATIONAL MONETARY FUND. 1997. Globalization – Opportunities and Challenges. IMF Washington, *World Economic Outlook*, May 1997, ISSN 0256-6877.
- INTERNATIONAL MONETARY FUND. 2006. IMF Washington, *World Economic Outlook*, April 2006.
- INTERNATIONAL MONETARY FUND. 2007. IMF Washington, *World Economic Outlook*, April 2007.
- INTERNATIONAL MONETARY FUND. 2000. IMF Washington, *World Economic Outlook*, May 2000.
- JAŠIČ, Z. 1995. Globalisation and Macroeconomic Management. In SHARMA S. (ed.) *Macroeconomic Management*. Houndsmills : Macmillan Press Ltd., 1995. ISBN 0-312-12608-5.

- JENÍČEK, V. 2002. *Globalizace světového hospodářství*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002. ISBN 80-7179-787-1.
- JOHNSON, P. 1991. *Dějiny 20. století*. Praha : Rozmluvy, 1991. ISBN 80-85336-07-3.
- Komu prospěje globalizační fond? EurActiv.cz, 2006. <http://www.euractiv.cz/socialni-politika/clanek/komu-prospje-globalizan-fond> (14. 12. 2006).
- KUBÁTOVÁ, K.; VANČUROVÁ, A.; FOLTYSOVÁ, M. 2008. Impact of Globalization on Taxation Mixes in OECD Countries During 1965–2003. *Prague Economic Papers*, 2008, roč. 17, č. 1, s. 40–53.
- LINGLE, C. 2000. Economic Growth and Freedom in the Coming Millennium. *Freeman*, duben 2000, vol. 50, no. 4.
- LOUŽEK, M. 2000. Nová ekonomika: Mýtus nebo skutečnost? *Mezinárodní politika*. 2000, číslo 8.
- MADDISON, A. 1991. *Dynamic Forces in Capitalist Development*. Oxford, New York : Oxford University Press, 1991. ISBN 0-19-828398-9.
- OMAN, C. 1999. Technological Change, Globalisation of Production and the Role of Multinationals. In HIEMENZ, U. *Growth and Competition in the New Global Economy*. OECD, 1999. ISBN 92-64-16973-3.
- PAVEL, J.; TURKOVÁ, V. 2007. Zaměstnanost cizinců v ČR. MF ČR, Výzkumná studie číslo 6, 2007.
- PEW RESEARCH CENTER. 2007. The Pew Global Attitudes Project, Washington, 2007, www.pewglobal.org (12. 10. 2007).
- PORKET, J. L. 1998. Je stát na ústupu? *Politická ekonomie*, 1998, roč. 46, č. 6.
- SIEBERT, H. 2000. *The world Economy*. London, New York : Routledge, 2000. ISBN 0-415-21726-1.
- SULLIVAN, J. D. 2000. Prospering in the Global Economy. *Economic Reform Today*, 2000, číslo 1.
- ŠÍBL, D. a kol. 2002. *Velká ekonomická encyklopédie*. Bratislava : Sprint, 2002. ISBN: 80-89085-04-0.
- THE WORLD BANK. 2007. The World Bank Group: Quick Query selected from World Development Indicators, 2007. <http://devdata.worldbank.org/data-query/>.
- TOBIN, J. 2000. Financial Globalization. *World Development*, 2000, roč. 28, č. 6.
- UNCTAD. 2007. Handbook of Statistics data on: <http://stats.unctad.org/Handbook/TableView/tableView.aspx> (12. 2. 2007).
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. 1999. *Human Development Report 1999*. Oxford University Press, 1999. ISBN 0-19-521562-1.
- VAŠENDOVÁ, M.; ŽÍDEK, L. 2006. Současná situace na ropném trhu. *Politická ekonomie*. 2006, roč. 54, č. 4, s. 529–541. ISSN 0032-3233.
- WARNER, M. 1996. *International Encyclopedia of Business and Management*. London and New York : Routledge, 1996. ISBN 0-415-07399-5.
- WORLD TRADE ORGANIZATION (WTO). 2006. *International trade statistics 2006*. Geneva : WTO, 2006. ISBN: 978-92-870-3355-0.
- ŽALOUDEK, K. 2004. *Encyklopedie politiky*. 3. vydání, Praha : Libri, 2004. ISBN 80-7277-209-0.
- ŽÍDEK, L. 2004. Problém ekonomického vymezení pojmu globalizace. In ROLNÝ, I.; LACINA, L. *Globalizace, etika, ekonomika*. 2. rozšířené vydání, Věrovany : Jan Piszkiwicz, 2004. ISBN: 80-86768-04-X.
- ŽÍDEK, L. 2007. *Dějiny světového hospodářství*. 1. vydání, Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. ISBN: 978-80-7380-035-2.

Novinové články:

- The Economist: On the yellow brick road, příloha, 11. 9. 1999.
- The Economist: One world?, 18. 10. 1997.
- The Economist: Price age, 23. 12. 2000.
- The Economist: The thing that won't go away, příloha, 31. 7. 1999.
- The Economist: Untangling e-economics, příloha, 23. 9. 2000.

Příloha 1

Procento pozitivních postojů (v %)*

	Zahraniční obchod	Zahraniční společnosti	Svobodný trh
USA	59	45	70
Kanada	82	48	71
Argentina	68	39	43
Bolivie	80	49	53
Brazílie	72	70	65
Chile	88	63	60
Mexiko	77	65	55
Peru	81	61	47
Venezuela	79	74	72
Velká Británie	78	49	72
Francie	78	44	56
Německo	85	47	65
Itálie	68	38	73
Španělsko	82	56	67
Švédsko	85	53	71
Bulharsko	88	52	42
ČR	80	63	59
Polsko	77	60	68
Rusko	82	46	53
Slovensko	83	72	53
Ukrajina	91	47	66
Turecko	73	--	60
Egypt	61	68	50
Jordánsko	72	59	47
Kuvajt	91	68	65
Libanon	81	64	74
Maroko	70	72	66
Palest. území	69	43	66
Izrael	90	69	72
Pákistán	82	39	60
Bangladéš	90	75	81
Indonésie	71	62	45
Malajsie	91	80	71
Čína	91	64	75
Indie	89	73	76

Japonsko	72	54	49
Jižní Korea.	86	54	72
Ethiopie	86	70	47
Ghana	89	89	75
Pobřeží Slonoviny	94	80	80
Keňa	93	82	78
Mali	86	79	76
Nigérie	85	82	79
Senegal	95	87	63
Jižní Afrika.	87	77	74
Tanzanie	82	45	61
Uganda	81	73	67

* - procento obyvatel, kteří souhlasí s tím, že obchod je dobrý pro jejich zemi; zahraniční firmy mají pozitivní vliv na jejich zemi; a lidé jsou na tom lépe v tržních ekonomikách.

Zdroj: PEW RESEARCH CENTER: The Pew Global Attitudes Project, Washington, 2007, www.pewglobal.org (12. 10. 2007)

GLOBALIZATION AND THE WORLD ECONOMY

Libor Židek, Masaryk University, Faculty of Economics and Administration, Department of Economics, Lipova 41a, 602 00, Brno, Czech Republic (zidek@econ.muni.cz)

Abstract

The paper deals with the phenomenon of globalization. The author finds globalization highly questionable concept because there is deep disunity about its definition among the authors. In the first part of the paper different concepts of globalization are summed up. According to author's view there are two main approaches towards globalization – the first considers it as (more or less lasting) integration and the second as a completely new contemporary process. The author regards globalization as a long lasting integration. But he finds that the present integration has a few specifics that are analyzed in the following part of the paper. In the consequent subchapters the author deals with two more topics – the pros and cons of globalization and the durability of the process. The main conclusion of the paper is that globalization is a process that has been allowed by the governments by withdrawing from certain areas and thus releasing creative forces in the world markets. The process can be again (anytime) interrupted by the governments but it would bring serious consequences for the functioning of the world economy.

Keywords

globalization, world economy, integration, international trade

JEL Classification

F00